

GÜNDEM

Herkesin Bildiği Namaz

Vedat YILMAZ*

A. GİRİŞ

Namazın ilk defa Allah Rasûlü'ne öğretildiği, önceden namaz diye bir uygulamanın olmadığı düşüncesi halk arasında son derece yaygındır. İnsanlar nazarında itibar sahibi, ilim ehli olarak görülen bazı şahısların bile bu yanlışlığa düştüklerini görebiliyoruz.

Namaz tasavvurunun, zihinde daha temelde yanlış yer etmesi, beraberinde pek çok sorunu ve soru işaretini ortaya çıkarmaktadır. Kişinin Kur'an, vahiy, peygamber, din, usûl vb. algılarının bozulması gibi pek çok sorunun temelinde bu tür yanlış temel tasavvurlar yatmaktadır.

Bu yazımızda namazla ilgili Kur'anî bir algı ortaya koymaya çalışacağız.

B. NAMAZIN KILINIŞI

Kur'an'da namaz var mı? Namazın nasıl kılındığını bana Kur'an'dan gösterebilir misin? Bu gibi soruları daha önce sormuş veya benzer sorularla karşılaşmış olabilirsiniz. Aslında bu sorular birçok sorunun göstergesidir. Bunla-

Şunu bilmeliyiz ki; Allah Rasûlü öncekilerden farklı uygulamalar ortaya çıkarmak için değil, öncekilerden gelen sahih uygulamaları tasdik etmek ve dinleri konusunda zamanla meydana getirdikleri bozulmaları Kur'an ile düzeltmek amacıyla gönderilmiştir.

* Süleymaniye Vakfı Araştırma Görevlisi

rın en başında Kur'an ve din algısının doğru oluşmaması gelmektedir.

Kur'an'da neler yer alır, nelerin yer alması gerekmez? Peygamberlerin Kitap'da olmaksızın dine bir şey sokup çıkarma yetkileri var mı? Bu ve benzeri temel tasavvurlar kişinin zihninde doğru bir şekilde yer etmezse yukarıdaki gibi soruların insanların aklına takılıyor olması doğal olacaktır. O halde biraz Kur'an algısı üzerinde durup, Allah'ın elçisinin başta namaz olmak üzere dindeki ibdetleri nasıl ve nereden öğrendiğini anlamaya çalışalım.

a. Kur'an'da Nelerin Yer Alması Gerekmez?

Öncelikle şunu aklımızdan çıkarmamalıyız ki Kur'an insanlığa inen ilk mesaj değildir. Ondan önce de Allah insanlığa kendisine kulluk edebilmeleri için bilmeleri gerekenleri öğretmişti.

Allah Teâlâ, Kur'an hakkında şöyle buyuruyor:

نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَأَنزَلَ التَّوْرَةَ
وَالْإِنْجِيلَ * مِنْ قَبْلُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَأَنزَلَ الْفُرْقَانَ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا
بِآيَاتِ اللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَاللَّهُ عَزِيزٌ ذُو انتِقَامٍ

“Sana Kitab'ı hakikat olarak indirdi, onların ellerinde olanı tasdik edicidir. Önceden Tevrat'ı ve İncil'i de insanlık için bir yol rehberi olarak indirmişti. Ve (şimdi) Furkan'ı¹ indirdi. Ayetlerimizi inkar edenlere ise büyük bir azap vardır. Allah, aziz ve intikam sahibidir.” (Âli-İmran 3/3,4)

Herşeyden önce, Kur'an, önceki ümmetlerin doğru uygulamalarını tasdik eder. Bu yüzden bilinen şeyleri tekrar detaylandırmaya kalk-

maz. O halde şunu bilmeliyiz ki zaten bilinen şeyler Kur'an'da ayırınılandırılmaz.

Örnek:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ
قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ

“Ey iman edenler, sizden öncekilere farz olduğu şekliyle oruç size de farz kılındı.” (Bakara 2/183)

Bu ayet indiği sırada Ehl-i kitap, tam gün oruç tutardı.² Geceleri de yiyip-içmezler, cinsel ilişkiye girmezlerdi. Müslümanlar da yukarıdaki ayet gereği aynısını yaptılar. Yani Allah Teâlâ, orucu farz kılan ilk ayette orucu tutma şekiline değinmemiş; ne zaman oruca başlanacağı, ne zaman orucun bırakılacağı, orucu nelerin bozacağı gibi soruları detaylandırıp tarif etmemiş, bunun yerine “Sizden öncekilere farz kılındığı gibi” sözüyle; “onların nasıl oruç tuttuğuna bakın, siz de öyle tutun” demiş oluyor. Ancak daha sonra müslümanlar öncekilerin tuttuğu gibi oruç tutmakta zorlanınca Allah Teâlâ da kolaylaştırıcı ayetleri indirdi.

أَحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ إِلَى نِسَائِكُمْ هُنَّ لِبَاسٍ لَّكُمْ وَأَنْتُمْ
لِبَاسٍ لَهُنَّ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَخْتَانُونَ أَنْفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ
وَعَفَا عَنْكُمْ فَالآنَ بَاشِرُوهُنَّ وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ وَكُلُوا
وَأَشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ
الْفَجْرِ ثُمَّ أَتَمُوا الصِّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ
فِي الْمَسَاجِدِ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَقْرُبُوهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ آيَاتِهِ
لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ

“Orucun gecesinde kadınlarınıza yaklaşmak size helâl kılındı. Onlar, size örtüdürler, siz de onlara örtüsünüz. Allah, (oruç gecelerinin

¹ Furkan, “Fark” kökünden gelir. Doğru ile yanlış arasındaki farkı ortaya koyan manasındadır.

² Fasting in the Jewish Tradition, Rabbi Arnold BIEN STOCK

de hanımlarınıza yaklaşıp) kendinize zulmetmekte olduğunuzu gördü de tövbenizi kabul edip sizi affetti. Artık eşlerinize yaklaşın ve Allah'ın sizin için yazıp takdir etmiş olduğu şeyi arayın. Fecr tarafından, siyah ip beyaz ipten ayırt edilinceye (feci-i sadıka) kadar yiyin, için. Sonra da akşama kadar orucu tam tutun. Bununla birlikte siz mes-citlerde itikâfta iken eşlerinize yaklaşmayın. Bunlar, Allah'ın koyduğu sınırlardır. Bu sınırlara yaklaşmayın. Allah, kendine karşı gelmekten sakınınsınlar diye, âyetlerini insanlara böylece açıklar." (Bakara, 2/187)

Yukarıda verdiğimiz oruç örneğinden şunu anlıyoruz: Allah, bilinen bir şeyi Kur'an'da detaylandırmayabilir. Ancak bir uygulama biliyor olsa bile onu farz kılmak için mutlaka ayet iner. Eğer bilinen bir uygulama hakkında farz kılıcı bir ayet inmiyorsa o zaman o uygulama hususunda mü'minler muaf kabul edilir. Örneğin; cumartesi yasağı öncekilere farz olmasına rağmen, Kur'an bu konuda bizim üzerimizde farz kılıcı her hangi bir şey söylemediği için bizden düşmüştür.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَسْأَلُوا عَنْ أَشْيَاءٍ إِنْ تُبْدَ لَكُمْ تَسْؤُكُمْ وَإِنْ
تَسْأَلُوا عَنْهَا حِينَ يُنَزَّلُ الْقُرْآنُ تُبْدَ لَكُمْ عَمَّا اللَّهُ عَنْهَا وَاللَّهُ غَفُورٌ
حَلِيمٌ

"Ey iman edenler! Size açıklandığı takdirde, hoşunuza gitmeyecek şeylere dair soru sormayın. Eğer Kur'an indirilirken bunlara dair soru sorarsanız size açıklanır. (Hâlbuki) Allah onları **bağışlamıştır (sizi muaf tutmuştur). Allah, Ğafûr ve Halîm'dir.**" (Mâide 5/101)

Bilinen şeyler hakkında açıklama yapılmasına gerek olmadığına dair bir örnek daha verelim:

الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَّعْلُومَاتٌ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ
وَلَا جِدَالَ...¹

"Hac bilinen aylardadır. O aylarda her kim hacca başlarsa cinsel ilişki, günaha meyiletme ve birbiriyle çekişme yoktur..." (Bakara 2/197)

Kur'an'da hiçbir ayette bu ayların hangi aylar olduğu bildirilmez. Herkes tarafından bilinen bir şeyin açıklanmaya ihtiyacı yoktur. Eğer Allah, bilinenden farklı bir uygulama getirecekse o zaman ayet iner; Bakara 187 ayetinin oruç günlerin gecesinde cinsel ilişki ve yeme içmeyi helal etmesi gibi. Allah, hac aylarını değiştirmek isteseydi o zaman mutlaka yeni hac aylarının hangileri olduğuna dair ayet inerdi. Allah'ın sünneti- sistemi budur.

b. Namaz'ın Kılınışı ve Kur'an

Kur'an'da namaz kılınmasına yönelik bir emir genelde şu şekilde karşımıza çıkar:

...وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ

"... O namazı kılın ve o zekâtı verin." (Müzzemmil 73/20)

"Es-Salah" kelimesinin başında gelen "El" takısı, mâ'rifelik (belirlilik) ekidir. Muhattaplar tarafından zaten bilinmekte olan şeyler için kullanılır. Bu ayeti okuyan başta peygamber olmak üzere tüm müslüman tıpkı oruç örneğinde olduğu gibi "o namazı kılın" derken Allah'ın hangi namazdan bahsettiğini çok iyi anladılar. Ve böylece ehl-i kitab'ın kılmakta olduğu şekliyle namazı kılmaya başladılar. Kudüs'e (Beyt'ul Makdis'e) dönerek namazlarını kılmaları bunun delilidir. Çünkü o zamanlar ehli kitap Kudüs'e dönerek namaz kılardı.¹ "O namazı kılın" emri, Kudüs'e doğru dönme emrini de içinde barındırdığı için zaten bili-

¹ Shubert SPERO, Turning to Jerusalem in Prayer.

nen bu hususla ilgili bir ayet inmemiştir.

Allah Rasûlü'nün İslam'dan önce de namaz kıldığı kuvvetle muhtemeldir. Bu konuda Zeki Bayraktar şunları söylemektedir:

“Hanif müslümanlar ve hatta kitap ehlinden bir topluluk sürekli olarak namaz kıldığı halde (Kur'an böyle bildiriyor),¹ Allah'ın Rasûlü olacak zâtın 40 yaşına kadar namaz kılmadığı söylenebilir mi? Elbetteki hayır!”²

Günümüzde Rabbinik Yahudilik'te namaz vakitleri ve rekât dağılımı şu şekildedir:

Brochos (ברכות), Sabah (فجر)	2 Rekat
Shacharit (שחרית), Öğle (ظهر)	4 Rekat
Ashrei (אשרי), İkinci (عصر)	4 Rekat
Ma'ariv (מעריב), Akşam (مغرب)	3 Rekat
Shema (קריא שמע), Isha'a (عشاء)	1 Rekat

Rekat Şeması³

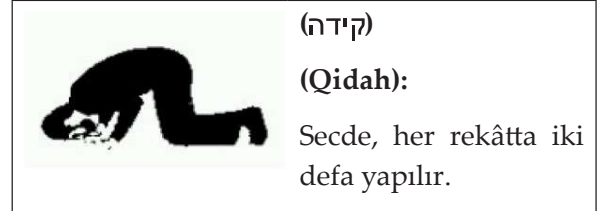
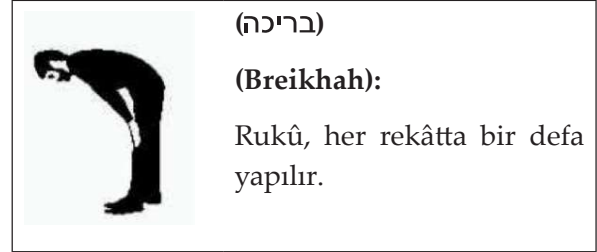
Yine aynı kaynakta namaz şekilleri şöyle anlatılıyor:

¹ 3/113,114; 6/92

² Doç. Dr. Zeki BAYRAKTAR, Kur'an ve Sünnet ama Hangi Sünnet, Süleymaniye Vakfı Yay. s.195

³ Ben ABRAHAMSON, Tracing the derivation of prayer positions from Torah, to Temple times, to Modern Practice,s.17

(Ben ABRAHAMSON, A.g.e , s.9-11 Resimler aynı kaynaktan alınmıştır.)

Ehl-i Kitab'ın kıldığı beş vakit namazın bugün bile, yatsı dışında, bizim kılmakta olduğumuz namaz ile birebir örtüştüğü açıktır. Yatsı namazındaki farklılığın sebebi ise ayrı bir araştırma konusu olmalıdır.

Önceki ümmetlerin ve müslümanların namazı ile ilgili olarak Doç. Dr. Zeki Bayraktar aynı eserinde şöyle söylüyor:

“Görüldüğü üzere Kur’an, namazla ilgili neshedilen tek uygulamanın kible olduğunu ve hatta bunun gerekçesini (Rasûl’e tâbî olanları ayırt etme) bile bizlere bildirmiştir. Namaz ile ilgili neshedilen başka bir uygulama yoktur. Demek ki önceki ümmetlerin namazı ile namazlarımız arasında kible haricinde bir fark bulunmamaktadır.”¹

Şunu bilmeliyiz ki Allah Rasûlü öncekilerden farklı uygulamalar ortaya çıkarmak için değil, öncekilerden gelen sahih uygulamaları tasdik etmek ve dinleri konusunda zamanla meydana getirdikleri bozulmaları Kur’an ile düzeltmek amacıyla gönderilmiştir. Şu ayet bunu ifade eder:

قُلْ مَا كُنْتُ بِدَعَاٍ مِنَ الرُّسُلِ وَمَا أَدْرِي مَا يُفْعَلُ بِي وَلَا بِكُمْ إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ وَمَا أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ مُّبِينٌ

“De ki: “Ben öncekilerden farklı şeyler getiren² bir Rasûl değilim. Bana ve size ne yapılacağını da bilmem. Ben sadece bana vahyedilene uyarım. Ben sadece apaçık bir uyarıcıyım.” (Ahkâf 46/9)

Önceden belirttiğimiz gibi bilinen uygulamada bir değişiklik yapılacağı zaman mutlaka ayet inmesi gerekir. Kiblenin, Kudüs olması yönünde ayet olmamasına rağmen kiblenin değiştiğini bildiren bir ayet inmesinin sebebi budur. Birisi bilinen uygulamadır, ayet olmasına gerek yoktur. Diğeri ise bilinen uygulamanın değiştirilmesidir.

O halde sonuç: Zaten bilinen şeylerin Kur’an’da

tarif edilmesine gerek olmadığından, Allah Rasûlü ve müslümanlar ehl-i kitabın kıldığını şekliyle namazı kılmışlardır. Namazın kılınışı hakkında Kur’an dışı bir vahiy de gelmemiştir. Ancak namaz hakkında düzenleyici ayetler inmiştir. Allah Rasûlü bu ayetlere bakarak ehl-i kitaptan görerek kıldığını namazda bazı değişikliklere gitmiştir. Örneğin; Kible’nin değişmesi, abdest şeklini tarif eden ayetlerin inmesinin sebebi de önceki uygulamalarda ayağa meshetmek yokken, Kur’an bunu değiştirdiği içindir.

Allah, peygamberini ve müslümanları bilinen uygulamaya yönlendirdiği için biz de bugün bilinen uygulamaya bakarak namaz kılmalıyız. Zira namaz gibi ibadetler yaşanarak, görerek, kuşaktan kuşağa aktarılan şeylerdir.

Konuyu daha iyi anlamak açısından son olarak şu ayete bakalım:

إِنِّي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي

“Ben Allah’ım! Benden başka bir ilah yok. Bana kulluk et ve beni hatırlamak (hatırında tutmak) için o Namazı kıl!” (Tâhâ 20/14)

Yukarıdaki ayete baktığımızda Allah’ın Musa (a.s)’a “Namaz kıl!” şeklinde bir emir verdiğini görüyoruz. Ancak Musa (a.s) namazı zaten bildiği için Allah’a: “Namaz nedir? Nasıl kılınır?” diye sorma gereği duymuyor. Aynı şey “O namazı kıl” şeklindeki ayet indiğinde Allah Rasûlü için de geçerliydi. ■

¹ Doç. Dr. Zeki BAYRAKTAR, Age s. 203

² Ayette geçen “بدعًا” “Bid’an” kelimesi; önceden olmayan farklı bir şey getirmek anlamına gelir.